

УДК 628.157

АНАЛІЗ ІНДИКАТОРІВ ТА ЗАХОДИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Ю. Ю. Назарчук

студентка 3 курсу, групи Ф-31, навчально-науковий інститут економіки менеджменту і права
Науковий керівник – к.е.н., доцент Л. М. Акімова

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

В статті розглянуто поняття індикаторів фінансової безпеки держави, проаналізовано основні з них та наведено заходи підвищення рівня фінансової безпеки.

Ключові слова: індекс, інфляція, борг.

В статье рассмотрено понятие индикаторов финансовой безопасности государства, проанализировано основные из них и наведены меры с повышения уровня финансовой безопасности.

Ключевые слова: индекс, инфляция, долг.

The article deals with the concept of indicators of financial security, analyzes the major ones and the measures for enhance financial security.

Keywords: index, inflation, debt.

Постановка проблеми дослідження. «Методика розрахунку рівня економічної безпеки України» визначає фінансову безпеку як такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання. Сутність фінансової безпеки країни полягає у захисті державних інтересів фінансово-кредитної сфери держави від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз. Об'єктом фінансової безпеки держави є територія країни та її фінансово-кредитна інфраструктура.

Актуальність теми пов'язана з тим, що без забезпечення фінансової безпеки практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед Україною. Крім того, актуальність фінансової безпеки визначається необхідністю формування внутрішнього імунітету та зовнішньої захищеності від дестабілізаційного впливу, конкурентоздатності на світових ринках і стійкості фінансового становища.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблемам фінансової безпеки присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені: Б. М. Данилишин, З. С. Варналій, В. В. Вітлінський, А. П. Градов, Л. Л. Маханець, П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул та ін. Однак наявність загроз глобального та національного характеру в умовах тривалої фінансово-економічної кризи в країні потребує ґрунтовного аналізу рівня фінансової безпеки та адекватної її оцінки. Теоретичні та практичні аспекти фінансової безпеки досліджувалися О. Барановським, І. Біньком, В. Горбуліним, Б. Губським, Я. Жалилом, М. Єрмошенко, Є. Марчуком, С. Мочерним, В. Мунтяном, М. Павловським, І. Шумілом та іншими.

Метою дослідження є визначення сутності, основних елементів фінансової безпеки, аналіз індикаторів фінансової безпеки та з'ясування напрямів підвищення фінансової безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ступінь впливу загроз визначається на підставі розрахунку і моніторингу системи індикаторів та порівняння їх із пороговими значеннями. Індикатор (від лат. *indico* — вказую, визначаю) – елемент, що відображає процес або стан об'єкта спостережень, його якісні та кількісні характеристики. Обґрунтована система індикаторів дає змогу оперативно здійснювати аналіз фінансової безпеки різних об'єктів, попереджувати розвиток негативних тенденцій, вносити необхідні корективи як у повсякденну діяльність, так і на перспективу, прогнозувати розвиток подій[4].

Основними індикаторами фінансової безпеки держави є розмір ВВП і НД, співвідношення обсягу фінансових ресурсів держави і ВВП, частка перерозподілу ВВП через бюджет, загальний обсяг фінансових ресурсів, рівень і темпи інфляції, реальний обмінний курс гривні, обсяг валютних резервів, рівень бюджетного дефіциту, розмір державного боргу, співвідношення державного боргу до ВВП, дефіцит державного бюджету, тощо.

Аналіз індикаторів фінансової безпеки визначає, які з показників створюють реальну загрозу для національної фінансової безпеки. Розпочнемо з аналізу одного з ключових індикаторів – інфляції. Інфляція визначається як тривале зростання загального рівня цін, що відображає зниження купівельної спроможності грошової одиниці. Індекси інфляції наведено у таблиці 1[1].

Таблиця 1

Індекси інфляції

	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	За рік
2000	104,6	103,3	102,0	101,7	102,1	103,7	99,9	100,0	202,6	101,4	100,4	101,6	125,8
2001	101,5	100,6	106,6	101,5	100,4	100,6	98,3	99,8	100,4	100,2	100,5	101,6	106,1
2002	101,0	98,6	99,3	101,4	99,7	98,2	98,5	99,8	100,2	100,7	100,7	101,4	99,4
2003	101,5	101,1	101,1	100,7	100,00	100,1	99,9	98,3	100,6	101,3	101,9	101,5	108,2
2004	101,4	100,4	100,4	100,7	100,7	100,7	100,0	99,9	101,3	102,2	101,6	102,4	112,3
2005	101,7	101,0	101,6	100,7	100,6	100,6	100,3	100,0	100,4	100,9	101,2	100,9	110,3
2006	101,2	101,8	99,7	99,6	100,5	100,1	100,9	100,0	102,0	102,6	101,8	100,9	111,6
2007	100,5	100,6	100,2	100,0	100,6	102,2	101,4	100,6	102,2	102,9	102,2	102,1	116,6
2008	102,9	102,7	103,8	103,1	101,3	100,8	99,5	99,9	101,1	101,7	101,5	102,1	122,3
2009	102,9	101,5	101,4	100,9	100,5	101,1	99,9	99,8	100,8	100,9	101,1	100,9	112,3
2010	101,8	101,9	100,9	99,7	99,4	99,6	99,8	101,2	102,9	100,5	100,3	100,8	109,1
2011	101,0	100,9	101,4	101,3	100,8	100,4	98,7	99,6	100,1	100,0	100,1	100,2	104,6
2012	100,2	100,2	100,3	100,0	99,7	99,7	99,8	99,7	100,1	100,0	99,9	100,2	99,8
2013	100,2	99,9	100,0	100,0	100,1	100,0	99,9	99,3	100,0	100,4	100,2	100,5	100,5

Аналізуючи дані про індекси інфляції, бачимо, що найбільший рівень інфляції в Україні був у 2008 році, коли рівень інфляції на 16% перевищував порогове значення (згідно з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України, затвердженою Наказом Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007 р., порогове значення рівня інфляції 107%). Проте, у наступні роки даних показник почав зменшуватися, що свідчить про стабілізацію інфляційних процесів.

Основними причинами інфляції є немонетарні фактори, такі як рух значної кількості грошей поза сферою виробництва, а саме в сфері торгівлі і споживання, вихід грошей на ринок без ув'язки з товарним забезпеченням, невідповідність обсягу виробництва товарів грошовим доходам населення. Це означає, що лише уряд політикою обмеженої грошової пропозиції і витрачання бюджетних коштів та взаємоузгодженими діями з Національним банком України (НБУ) спроможний вирішити дану проблему.

Крім того, важливою складовою фінансової безпеки держави є боргова безпека, яка визначається такими індикаторами, як відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, %, відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %, відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, % та ін. Динаміка індикаторів боргової безпеки України представлена у таблиці 2 [1].

Аналіз індикаторів стану боргової безпеки протягом 2007-2012 років свідчить про її задовільний рівень, оскільки майже всі досліджувані показники незважаючи на їх негативну тенденцію, не перевищували порогових значень. Винятком стали показники відношення державного боргу до ВВП та рівня зовнішньої заборгованості на одну особу, причому, останній показник у 2011 році перевищив порогове значення більше ніж у 4 рази і сягнув 821,8 дол. США на одну особу, у 2012 році його перевищення не було таким значним, але все ж таки сягало 575,5 дол. Це означає, що наслідки такої ситуації можуть бути кризовими: зростання податків, інфляційні процеси в економіці, падіння обмінного курсу національної валюти. Девальвація гривні ускладнює обслуговування зовнішніх боргів, оскільки погашення іноземних кредитів напряду залежить від валютних коливань.

Окрім того, протягом 2007-2011 років, суттєво зріс показник співвідношення державного боргу та ВВП України з 12,3 % до 38,82 % (майже втричі). Ця тенденція свідчить про те, що державний попит на внутрішні та зовнішні ресурси зростає швидшими темпами, ніж економічний розвиток країни. Проте незважаючи на значні темпи росту, цей показник залишається в межах критичного значення 60 %, яке передбачене чинним законодавством. Проте, за останніми дослідженнями фахівців МВФ, для групи країн з ринками, що формуються (до цієї групи вони відносять і Україну) критичним є значення 42,8%. Тобто перед Україною у найближчий період можуть постати проблеми пов'язані з неможливістю відповідати за свої зобов'язання перед кредиторами.

Таблиця 2

Динаміка індикаторів боргової безпеки України

Назва індикатора	Порогові значення показників	Роки					
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
Відношення сукупного обсягу державного боргу до ВВП, %	Не більше 60	12,3	20,0	34,7	39,5	36,0	38,82
Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %	Не більше 25	9,7	15,1	23,2	25,3	22,8	15,73
Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	Не більше 200	298,5	402,1	579,3	758,9	821,8	575,5
Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	Не більше 70	21,1	20,1	52,7	52,5	45,6	31,84
Відношення сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	Не більше 20	3,1	2,0	10,2	8,7	10,5	3,19
Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %	Не більше 30	2,6	4,9	11,5	14,2	13,2	14,33

Процес створення фінансової безпеки має супроводжуватися реалізацією низки заходів, у розробці яких критеріями для підтримання фінансової безпеки на макрорівні є її складові, а основними стабілізаційними напрямками можуть бути напрями розглянуті на рисунку.

Основними принципами мінімізації загроз та забезпечення інтересів фінансової безпеки є наступні:

- формалізація загроз та інтересів;
- наявність системи статистичних показників, які характеризують рівень загроз або рівень досягнення інтересів;
- моніторинг кількісних характеристик загроз та інтересів фінансовій безпеці;

- авторизація заходів щодо мінімізації загроз та забезпечення інтересів [3].

Рисунок. Основні стабілізаційні напрями фінансової безпеки

Отже, можна зробити висновки, що існує багато різноманітних загроз фінансовій безпеці, які потрібно усувати.

Для забезпечення фінансової безпеки передусім необхідно вжити такі заходи:

- розробити Концепцію фінансової безпеки України;
- забезпечити вчасне прийняття Державного бюджету;
- створити ефективну систему контролю за використанням бюджетних коштів;
- посилити платіжну дисципліну всіх суб'єктів господарської діяльності;
- припинити "втечу" українських капіталів за кордон;
- налагодити ефективний державний контроль за здійсненням валютних операцій [2].

Крім того, важливим напрямом підвищення фінансової безпеки України є протидія доларизації грошової сфери нашої країни, яка існує поза банками, що є умовою функціонування й розвитку тіньової економіки. Причому привертає увагу той факт, що щорічно ця сума збільшується. Це свідчить про недовіру фізичних і юридичних осіб до банківської системи країни та невпевненість власників валюти в стабільності фінансової системи України на перспективу. Виходом із цієї ситуації могло б стати прийняття не щорічних, а п'ятирічних бюджетів, які були б гарантами незмінності бюджетної політики хоча б в середньостроковій перспективі[4].

Також дестабілізує фінансову систему України і масове вивезення українського капіталу за кордон, що також опосередковано свідчить про недовіру його власників до фінансово-банківської системи нашої країни. При цьому джерелом такого капіталу переважно є перерозподіл державної власності, неповернення виручки за експортовану продукцію, ухилення від сплати податків, спекулятивні фінансові операції. Тому, з одного боку, треба посилювати відповідальність за приховування доходів за кордоном, а з іншого – створити законодавчі умови для легалізації в Україні вивезеного з неї капіталу некримінального характеру. Так робили і роблять багато країн, що дає певний позитивний результат.

Розв'язання названих проблем повинно супроводжуватися спрямуванням зусиль фіскальних та інших центральних органів у бік пом'якшення податкового тиску на офіційну економіку.

1. Офіційний сайт Держкомстат України [Електронний Ресурс] - Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua> 2. Ладюк О.Д. Фінансова безпека держави – К. : Центр учбової літератури, 2007. – С. 34-35. 3. Карлін М. І. Державні фінанси України: навч. посіб. / М. І. Карлін. — К.: Знання, 2008. 4. Наконечна Н. В. Тенденції індикаторів фінансової безпеки України: Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21. 5. Тивончук І. Фінансова безпека України // Актуальні проблеми державного управління — Львів, 2009. — С.105.